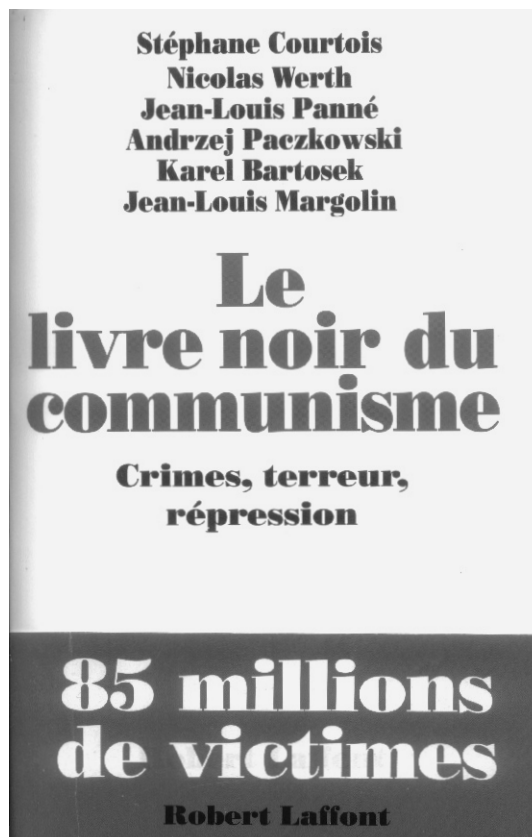

KOMMUNISMENS FORBRYDELSE

En række franske forskere har med deres bog om kommunismens forbrydelser, *Le livre noir du communisme*, vakt megen opsigt og politisk furor i Frankrig og andre lande. Bogen er på vej i oversættelse til flere europæiske sprog. *Arbejderhistorie* har ment at bogen sammenfattede så mange vigtige forhold i kommunismens historie, at vi denne gang har samlet en række artikler med denne bog som tema og anledning. Vi har bedt redaktøren af bogen, historikeren *Stéphane Courtois*, kort redegøre for bogens projekt og kommentere den franske debat. Vi har derudover bedt *Kjeld Østerling Nielsen*, som er forhenværende kommunist, anmelde bogen. Da hans anmeldelse set med redaktionens øjne rejste en række problemer om hans egen rolle, bad vi ham gøre rede for sit personlige forhold til bogens problemer, hvilket han gør i et længere efterskrift til anmeldelsen. Endelig anmelder *Morten Thing* bogen og forsøger at vurdere bidragenes videnskabelige styrke.

Alle illustrationer i dette tema er hentet fra *Le livre noir du communisme*. Red.

Børn under hungersnøden i Volga-regionen 1921-22.

Ofre for Tjekaen ligger tilbage efter Den røde Hær har trukket sig tilbage fra Kiev i 1919.

OM "KOMMU- NISMENS SORTE BOG"

Af Stéphane Courtois

I november 1997 udkom *Le livre noir du communisme* på Editions Robert Laffont, og siden da har bogen givet anledning til megen omtale i både Europa og USA. Bogen har krævet mere end to års arbejde, og den er skrevet af seks hovedforfattere og fem andre medvirkende. Dens formål er ganske enkelt: at komme med en så fuldstændig opgørelse som muligt over ofrene for det kommunistiske system som blev indført af Lenin i 1917 og som brød sammen i Moskva i august 1991.

Bogen består således af flere dele. Den første er udarbejdet af Nicolas Werth og den beskæftiger sig med Sovjetunionen som var systemets hjerte, motor og vugge. Werth har især fremhævet perioden 1917-22. Mange arkiver i Moskva er nu tilgængelige for denne tid. Han påviser at det er hævet over enhver tvivl, at terrorens indførelse – med skabelsen af Tjekaen – skyldtes Lenins personlige initiativ. Og det var Lenin der til stadighed insisterede på, at terroren blev styrket og intensivret. Werth påpeger især at bolsjevikkerne lige fra 1918 havde en politisk og ikke mindst økonomisk platform som var antidemokratisk, en platform, som førte dem ud i en voldelig konflikt med stadig større dele af det russiske samfund, i byerne som på landet. Han minder om de mange arbejderopstande som blev kvalt i blod af bolsjevikkerne, men han kommer primært med en lang redegørelse for deres åbne strid med bønderne i en "beskidt krig". Hvadenten det drejede sig om aristokratiet eller bourgeoisiet, om genstridige arbejdere eller om bønderne, så gik bolsjevikkerne hurtigt over til massakrer i et så massivt omfang, at det undertiden nærmede sig folkemord. Dette var f.eks. tilfældet med undertrykkelsen af Donkosakkerne. Her gik det ikke bare ud over mændene som blev skudt systematisk, men også over kvinder, børn og gamle der blev spærret inde i koncentrationslejre, hvor de omkom i massevis. Det mest grufulde eksempel er uden tvivl den første sovjetiske hungersnød i 1922 som i vidt omfang skyldtes bolsjevikmagtens politik med beslaglæggelse

af bøndernes produkter. Under denne hungersnød døde fem millioner mennesker af sult.

Nicolas Werth ser derefter nærmere på Stalintiden hvor han i detaljer gennemgår de forskellige undertrykkelsesbølger med særligt eftertryk på kollektiviseringen og hungersnøden 1932-33 og efterfølgende den store terrorbølge 1937-38. Bolsjevikernes politik var den direkte årsag til ialt 15-20 millioner menneskers død, dels som ofre for henrettelser, dels som ofre for tvangsarbejdet i Gulag fra 1928 og frem til Stalins død og endelig som ofre for hungersnød i 1922, i 1932-33 og i 1947.

Bogens anden del er forfattet af Jean-Louis Panné og S. Courtois. Den beskæftiger sig med den vold som den internationale kommunistiske bevægelse anvendte – også inden for egne rækker. Komintern havde faktisk lige fra sin oprettelse i 1919 udviklet teorier om borgerkrigen, teorier som man forsøgte at omsætte i praksis i Tyskland i 1923 og i Bulgarien, Estland og Kina i 1926-27. Hver gang forårsagede denne politik et større eller mindre antal ofre, og den fremkaldte et øget voldsniveau i de berørte lande. Et af de mest repræsentative tilfælde er den spanske borgerkrig hvor kommunisterne under nøje kontrol fra Komintern og de sovjetiske organer (herunder det hemmelige politi) udvidede terroren til at omfatte deres republikanske allierede (anarkister, troskister, medlemmer af POUM og socialdemokrater).

Bogens tredje del behandler Central- og Østeuropa. Andrzej Paczkowski har specifikt beskæftiget sig med Polen. Han er medlem af den officielle polske kommission til undersøgelse af det kommunistiske politiske politiske arkiver. Denne særbehandling af Polen skyldes de helt særlige relationer mellem dette land og Rusland/Sovjetunionen, og at Polen på samme tid oplevede terroren fra århundredets to totalitære systemer, kommunismen og nazismen. Antallet af ofre for kommunismen er meget større her end i de andre "folkedemokratier" på grund af den sovjetiske besættelse 1939-41 og igen fra 1944, hvor Polen af Stalin blev behandlet som et "fjendtligt land".

I et følgende kapitel har Karel Bartosek

sammenfattet situationen i de andre østeuropæiske lande. Han viser i hvilket omfang terrorens princip og metode blev importeret fra Sovjetunionen, og hvordan de først blev anvendt på erklærede fjender af kommunismen, dernæst på deres forbundsfæller og endelig på medlemmerne af de kommunistiske partier selv under de store manipulerede skueprocesser. Bartosek understreger imidlertid at de fleste ofre var småkårsfolk, arbejdere og bønder, idet kommunisternes mål var at ødelægge det civile samfund i sin helhed og først og fremmest kirkerne, fagbevægelsen, idræts- og kulturbevægelserne o.l. Han erindrer også om at terroren ikke sluttede med Stalins død, og at der i Rumænien, Albanien og Bulgarien har været tale om en betydelig undertrykkelse helt frem til regimernes endeligt (under Nicolae Ceaucescu, Enver Hoxha og Todor Sjivkov), medens Ungarn i 1956, Tjekkoslaviet i 1968 og Polen i 1968 og 1981 gennemgik alvorlige kriser hvor de sovjetiske og de lokale kommunisters undertrykkelse var åbenlys og massiv.

Kommunismen i Asien

Fjerde del af bogen er helt og holdent helliget Asien. Vi har nok en tendens til at glemme at Asien siden 1949 har haft en meget stor koncentration af kommunistiske regimer: Folkerepublikken Kina, Vietnam, Cambodia, Laos og Nordkorea. Jean-Louis Margolin behandler de fire første.

Han har selvfølgelig brugt meget plads på Kina i og med at det maoistiske eksperiment ofte har været et forbillede for andre kommunistiske partier i denne del af verden, og fordi Kina tegner sig for en stor del af det samlede antal ofre. Han påviser at under hele den kommunistiske revolution fra 1927 til 1948, dvs. før Maos magtovertagelse i 1949, var terroren en uadskillelig bestanddel: terror mod fjenderne i Guomindang, men også mod befolkningen i de "befriede områder" som afviste det kommunistiske diktatur, og allerede på dette tidspunkt terror mod alle kommunister der havde afvigende synspunkter eller, som gan-

ske enkelt var modstandere af Mao og hans personlige magt.

For tiden efter magtovertagelsen opregner Margolin de masseforbrydelser der blev begået i årene 1949-57 under "landbrugsreformen" og udrensningerne i de store byer. Han gennemgår i enkeltheder den enorme hungersnød som i landdistrikterne fulgte efter det absurde "Store spring fremad", der i årene 1959-61 førte til, at et tocifret antal mennesker døde under de mest forfærdende omstændigheder – der var f.eks. adskillige tilfælde, hvor forældre dræbte og spiste deres børn.

Derefter undersøger han *laogai*, det kinesiske Gulag, som i modsætning til det sovjetiske Gulag ikke bare sigtede på at udnytte de politiske fanger som tvangsarbejdere, men som havde til hensigt at genopdrage dem, gøre dem til "nye mennesker" ved hjælp af regulær hjernevask og afpersonalisering. Han slutter med den både vanvittige og tragiske episode som Kulturrevolutionen var. For at genvinde den magt som var ved at glide ham af hænde, ophidsede Mao den studerende ungdom mod de kommunistiske partikadrer. Herved udløste han mange forbrydelser af en ganske særlig grusomhed – som da rødgardister dræbte deres "borgerlige" professor og spiste ham!

J.-L. Margolin har afsat et langt kapitel til Cambodia hvor Pol Pot og hans regime fra 1975 til 1979 var ansvarlige for to millioner menneskers død ud af en befolkning på under otte millioner. Den cambodianske erfaring var uden tvivl den mest ekstreme i kommunismens historie, og det fordi Pol Pot havde besluttet at nå frem til kommunismen meget hurtigt. For at nå dette mål besluttede han at tømme byerne for hele deres befolkning, at knuse den intellektuelle klasse og føre alle cambodianere tilbage til landsbyens og risdyrkningens niveau. Pol Pot opdelte befolkningen i to dele: det "gamle folk", dvs. dem der allerede boede i de af Khmer Rouge kontrollerede områder (ofte beliggende i afsides skovområder og med et lavt kulturelt niveau), og det "nye folk" som først kom under kontrol af Angkar (= "organisationen") i 1975. I Pol Pots øjne var det "nye folk" i vid udstrækning

blevet fordærvet af kapitalismen, og det skulle derfor genopdrages ved at blive sendt ud på landet, eller simpelthen likvideres når Angkar anså denne eller hin person for at være "uforbedelig". Pol Pot blev i stor udstrækning kontrolleret af kineserne, og han ville gentage og intensivere metoderne fra Det store spring fremad som havde forvoldt så mange ofre i Kina. I øvrigt døde næsten en tredjedel af de cambodianske ofre af sult. Tyvetusinde døde under grufulde omstændigheder efter langvarig tortur i Tuol Sleng, centralfængslet i Phnom Penh. Torturen tjente til at få ofrene til at tilstå indbildte forbrydelser, som skulle give yderligere næring til den permanente udrensning. Og lige som Stalin endte Pol Pot med at mistænke sine nærmeste medarbejdere for forræderi og lade dem henrette.

Pierre Rigoulet har forfattet kapitlet om Nordkorea som under Kim-"dynastiets" svøbe stadig er et reservat for den mest hårdhændede kommunisme. På grund af regimets absurde politik ser dette land ud til i flere år at have lidt under en vedvarende hungersnød som allerede har ført til, at hundredtusinder er døde.

Nordkorea er det mest lukkede land i verden, og de eneste informationer om denne sag stammer fra de flygtninge som med fare for deres eget og deres families liv er flygtet til Kina eller Sydkorea.

Endelig har Yves Santamaria behandlet de tre vigtigste kommunistiske lande i Afrika – Angola, Moçambique og Etiopien – hvor der også findes mange ofre. Disse ofre skyldes såvel politisk undertrykkelse og borgerkrig som de tilfælde af hungersnød der er forårsaget af de kommunistiske magthaveres politik. For at kontrollere den genstridige bondebefolkning desorganiserede de hele den traditionelle produktion og kastede dermed bønderne ud i hungersnød.

Sylvain Boulouque behandler Afghanistan, den sidste store kommunistiske tragedie, medens Pascal Fontaine tager fat på Latinamerika hvor han først og fremmest ser på Cuba og Nicaragua – hvor de kommunistiske regimer ser ud til at have været mindre forbryderiske end andetsteds – og på Den lysende Sti (Sen-

dero Luminoso) i Peru. Denne maoistiske gruppering har siden 1980 været ansvarlig for tusinder af døde i en "folkekrig" der føres med den maoistiske model fra 1930'erne som forbillede.

Analysen og krigsforbrydelser

Alle disse grusomheder begået af de kommunistiske partier og regimer har fået os til at supplere samlingen af tekster med en indledning og en sammenfatning, begge forfattet af S. Courtois. Det er disse to tekster, og især indledningen, som i Frankrig har forårsaget en voldsom polemik med det yderste venstre (både de ortodokse kommunister og andre venstrekræfter, især trotskisterne) og med en del af den øvrige venstrefløj og det jødiske samfund. Jeg skal her gengive hovedpunkterne.

De undersøgelser som vi offentliggør viser klart, at den kommunistiske bevægelse har gennemført en systematisk undertrykkelse, der har kulmineret med at gøre terroren til regeringsform. De kommunistiske regimers og partiers historie, deres politik, deres forhold til deres respektive nationale samfund og til verdenssamfundet lader sig så sandelig ikke reducere til denne kriminelle dimension, heller ikke til terror og undertrykkelse. Det er sandt at terroren efter nogen tid – fra nogle år i Østeuropa til flere årtier i Sovjetunionen og i Kina – tog af i styrke, og at regimerne blev stabiliserede med en undertrykkelse på det daglige plan. Og "erindringen om terroren" sikrede fortsat at truslen om repressive foranstaltninger blev taget alvorligt.

Ikke desto mindre har åbningen af arkiverne i Moskva og i Østeuropa vist at terroren dukkede op lige fra begyndelsen af sovjetregimet. Lenin, men også Trotskij og Stalin og sidenhen Mao og Pol Pot – for nu blot at nævne dem – var initiativtagere til terroren. De har organiseret den, sat fart i den og begrundet den, hvilket fører os til at sige at den kriminelle dimension hører med til selve den moderne kommunismes fundament; først og fremmest i de lande hvor kommunisterne havde grebet magten, men også i den kommunistiske ver-

densbevægelse og i de lande hvor kommunisterne var i opposition.

Denne kriminelle dimension omfatter tre hovedkategorier af forbrydelser: (1) henrettelse af regimets faktiske eller formodede modstandere med forskellige midler: skydning, hængning, drukning, tæsk, men også krigsgas, gift eller bilulykker; (2) deportation til tvangsarbejde – her kunne døden indtræde under transporten eller på stedet på grund af sult, kulde, sygdom, "arbejdsulykker" eller dårlig behandling; og (3) hungersnød forårsaget af de kommunistiske regimers absurde politik over for bondebefolkningen, eller bevidst fremprovokeret (som i Sovjetunionen 1932-33). I disse hungersnødssituationer blev der aldrig ydet effektiv hjælp til de nødlidende.

Hvis man tager blot disse tre kategorier af forbrydelser i betragtning når man frem til et samlet antal dødsofre på omkring 90-100 millioner. Denne størrelsesorden fører straks tanker hen på antallet af ofre for nazisterne, især fra 1939 til 1945, og den gør det nødvendigt at undersøge disse forbrydelsers væsen og karakteristika. Her har vi støttet os til forskellige juridiske redskaber med udgangspunkt i afgørelserne fra Den internationale Krigsforbryderdomstol i Nürnberg.

I Nürnberg blev nazisterne kendt skyldige i tre slags forbrydelser: forbrydelser mod freden, krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden. Forbrydelser mod freden begås af de kræfter der leder, forbereder, udløser og fører en angrebskrig. Det er ubestrideligt at Stalin har medvirket til sådanne forbrydelser, først og fremmest på grund af de to traktater som han indgik med Hitler den 23. august og 28. september 1939. Disse traktater udløste Anden Verdenskrig og bekræftede allerede på forhånd opdelingen og ødelæggelsen af Polen. Forbrydelser mod freden er imidlertid ikke noget specifikt for det 20. århundrede og heller ikke for de kommunistiske regimer – i de sidste tre tusinde år har verden oplevet utallige forbrydelser mod freden begået af aggressive kræfter.

Krigsforbrydelser defineres som en krænkelse af krigens love og sædvaner, især i for-

hold til krigsfanger og til civilbefolkningen. Stalin har begået mange krigsforbrydelser. En af de mest kendte er massakren på 4.500 polske officerer i Katyn i 1940, og denne massakre er blevet dokumenteret i arkiverne i Moskva idet henrettelsesordren blev underskrevet af hele det sovjetiske politbureau. Men også her gælder det at krigsforbrydelser ikke er noget som det 20. århundrede eller kommunismen har patent på, de er desværre blevet begået i mange hundrede år.

Den tredje kategori af forbrydelser der blev defineret i Nürnberg synes at være den for nazismen mest specifikke – forbrydelser mod menneskeheden. Disse defineres i artikel 6: “Drab, udryddelse, slaveri, deportation og en hvilken som helst anden umenneskelig handling begået mod civilbefolkningen, (...) eller forfølgelse af politiske, racemæssige eller religiøse grunde (...)” Og begrebet krigsforbrydelser er blevet væsentligt præciseret i den nye franske straffelov fra 1992: “Deportation, slaveri, eller massiv og systematisk anvendelse af summariske henrettelser, bortførelse af mennesker efterfulgt af deres forsvinden, tortur eller umenneskelige handlinger når disse handlinger er begrundet af politiske, filosofiske, racemæssige eller religiøse motiver og når de gennemføres på samordnet vis over for en del af civilbefolkningen.”

Denne definition passer nøje på de fleste af de forbrydelser som er beskrevet i vores bog, især fordi kommunisterne det meste af tiden har forfulgt grupper der blev defineret ud fra ideologiske kriterier: kulakker, jordejere, trotskister, sabotører, kosmopolitter, zionister osv.

I et vist antal tilfælde kan man endda stille spørgsmålet om disse forbrydelser mod menneskeheden ikke må anses for “folkemord” i henhold til definitionen i en FN-konvention fra december 1948 og – i endnu højere grad – i den nye franske straffelov: “Det forhold at gennemførelsen af en samordnet plan fører til fuldstændig eller delvis udslettelse af en national, etnisk, racemæssig eller religiøs gruppe eller af en bestemt gruppe ud fra et hvilket som helst andet vilkårligt kriterium.” Nu foreslog Lenin allerede fra starten at likvidere

“borgerskabet som klasse”, og Stalin opfordrede under kollektiviseringen 1929-32 de sovjetiske kommunister til at “likvidere kulakkerne som klasse”. Desuden lod Stalin i 1943-44 hele folkeslag deportere (tatarer, tjetjenere m.fl.) under påskud af at de havde samarbejdet med den nazistiske fjende. I årene 1975-79 likviderede Pol Pot hele grupper af khmerer, borgerlige, intellektuelle, officerer osv., og det i et omfang så man for Cambodias vedkommende kan tale om et “folkeselv-mord”. Under de kommunistiske regimer er hele grupper af mennesker blevet udslettet, grupper som ofte på én gang er defineret ud fra sociologiske og ideologiske kriterier. Klassefolkemordet følger sig til racefolkemordet.

Fra det øjeblik hvor man anerkender – og det er vanskeligt at se hvordan man kan komme uden om det – at en betydelig del af de forbrydelser som kommunisterne begik medens de var ved magten har været forbrydelser mod menneskeheden, så giver det sig selv at en sammenligning med nazismen er nødvendig. Dette har imidlertid fremkaldt en voldsom reaktion i Frankrig, først og fremmest hos det yderste venstre, hos det kommunistiske parti og hos det socialdemokratiske venstre. Premierminister Lionel Jospin er gået så vidt at han i december 1997 erklærede i Nationalforsamlingen at man ikke kunne sætte lighedstegn mellem kommunisme og nazisme.

Sammenligning eller identitet

Men her hersker der forvirring. Ingen historiker, hverken vi eller andre, ville støtte en sådan identifikation. Sammenligning er ikke lig med identitet. Og selv om det historisk set er sådan at nazisme og kommunisme adskiller sig i mange henseender – raceideologi og klasseideologi, nationalistisk og internationalistisk projekt, tolv år ved magten for nazismen, fireoghalvfjerds for sovjetkommunismen osv. – så er det sandt at begge regimer hører til det samme totalitære system, således som det blev beskrevet af Hannah Arendt og de amerikanske politologer for et halvt århundrede siden. Som understreget af François Furet

så vil det 20. århundredes historie ikke kunne komme uden om denne centrale sammenligning mellem nazismen og kommunismen (især sovjetkommunismen).¹

Det yderste venstre og kommunisterne svarer at Stalin er den hovedansvarlige for denne tragedie, fordi han afveg fra den rigtige linie og fra Lenins (og Trotskijs) ædle idealer. Men arkiverne viser imidlertid at det faktisk var Lenin, som skabte terrorens instrumenter, og som helt bevidst kastede Rusland ud i en borgerkrig i foråret 1918. Trotskij var hovedmanden bag den formidable borgerkrigshær, som Den røde Hær var, og han bærer derfor et tungt ansvar for bolsjevikernes forbrydelser mod arbejderne og bønderne i 1918-21. På den anden side var Lenins ideal lige siden 1915 helt åbent "at omforme den imperialistiske krig til borgerkrig", og efter at magten var vundet blev det at udvide borgerkrigen til hele verden ved hjælp af Tredje Internationale. Allerede før 1917 havde Lenin fuldstændig opgivet enhver henvisning til det repræsentative demokratis værdier, og det var også ham som med magt opløste den eneste forfatningsgivende forsamling, der før 1991 nogensinde er blevet demokratisk valgt i Rusland.

Og endelig glemmer man alt for ofte at Stalin ikke var nogen obskur bureaukrat i det sovjetiske parti, men én af Lenins nærmeste medarbejdere: i sit berømte "testamente" fra 1923 erklærer Lenin at Trotskij og Stalin er de to vigtigste mænd i centralkomiteén. I virkeligheden gjorde Stalin ikke andet end at systematisere og udvide anvendelsen af de metoder som Lenin havde trumfet igennem fra 1917-18 til partiet selv. Der er tale om en meget stærk kontinuitet mellem de to mænd i tanke og handling.

Man kan stille spørgsmålet hvordan kommunisterne i Vesteuropa, f.eks. i Frankrig, var inddraget i det kommunistiske systems kriminelle dimension. De erklærer i dag at de ikke har haft noget at gøre med denne sag, at de var uafhængige af Moskva osv. Men alle de sovjetiske arkiver, både Kominterns og sovjetstatens, viser imidlertid tværtimod at ledelsen af PCF fra begyndelsen af 1930'erne og

helt frem til slutningen af 1950'erne – og i mindre omfang helt til 1991 – var under meget tæt kontrol af SUKP. PCF har været et af de mest stalinistiske partier i den kommunistiske verdensbevægelse. Så sent som i 1979 godkendte partiets generalsekretær Georges Marchais Den røde Hærs invasion i Afghanistan, og han erklærede at status for kommunismen ved magten "i det store og hele var positiv". PCF's fuldstændige inddragelse i det kommunistiske verdenssystem betyder at de franske kommunistere har et medansvar for den kriminelle dimension, at de er medskyldige både moralsk og politisk. Dette bliver ikke mindre sandt fordi de nægter at anerkende det i dag. Så sent som i december 1997 nægtede den nuværende generalsekretær Robert Hue at indrømme at sovjetregimet havde begået forbrydelser mod menneskeheden, og at det var Lenin som opfandt og fremmede terroren.

Man kan konstatere at det er meget vanskeligt for en meget stor del af den franske venstrefløj at anerkende kommunisternes kriminelle dimension og at påtage sig sin del af ansvaret. Det er sandt at dette støder sammen med halvtreds års kommunistisk propaganda mod fascismen og nazismen, en propaganda som er blevet venstrefløjens anden kultur og som reaktiveres regelmæssigt på grund af Jean-Marie Le Pens Nationale Front. Det er også rigtigt at franskmændene til forskel fra landene i Central- og Østeuropa ikke har lidt under Den røde Hærs tilstedeværelse, medens de har lidt i fire år under den tyske hærs hærgen. Endelig er det rigtigt at kommunismen i Frankrig lige siden sin fødsel i 1919 har været tvunget til at fungere i et stærkt demokratisk system og underkaste sig dettes vilkår hvis det ville undgå at blive hårdt straffet. I øvrigt blev PCF opløst i 1939 da det som en følge af Hitler-Stalin-pagten havde nægtet at slutte op om det nationale forsvar mod Nazityskland.

Men mere grundlæggende har denne venstrefløjens afvisning af at vedkende sig kommunismens kriminelle dimension noget at gøre med den "franske undtagelse". Vores land er blevet dybt præget af den revolutionære, egalitære og utopiske kultur der er et re-

sultat af den franske revolution og især dens terroristiske fase 1792-94 under ledelse af de to store skikkelser Robespierre og Saint-Just. Den moderne kommunisme blev opfundet i Frankrig af Gracchus Babeuf i 1795-96. Denne politiske kultur er fast forankret i folket, båret af militante traditioner (socialister, anarkister, kommunister mv.) og koncentreret i bestemte egne. Som Bernard-Henry Lévy har sagt det meget træffende: i Frankrig findes der en ideologisk mestbegunstigelsesklausul (til fordel for den revolutionære ideologi). Hvis man indrømmer at denne ideologi, som blev videreført af bolsjevikkerne, har kunnet begå forbrydelser mod menneskeheden, så rokker man ved selve grundvolden for den kultur der præger en stor del af den franske venstrefløj. Og som Marcel Proust skrev: "Kendsgerningerne trænger ikke ind i troens verden."

Den jødiske kritik

Mere underlig er reaktionen fra en del af det jødiske samfund der fordømmer *Le livre noir du communisme* under påskud af, at det er en trivialisering af nazismen at sammenligne kommunismens forbrydelser med nazismens. Det er ubestrideligt at nazismen besluttede at udrydde Europas jøder, og at den således organiserede et formidabelt transportmaskineri og skabte gaskamrene, Auschwitz og de andre udryddelseslejre. Denne industrielle drabsproces er noget helt særligt i historien og den kan kaldes "enestående". Men kun en del af ofrene for folkemordet på jøerne blev dræbt i udryddelseslejrene. Mange blev mejet ned af *Einsatzgruppen* i de besatte dele af Sovjetunionen og mange andre døde af sult, kulde og sygdom i ghettoernes helvede.

Selv om Auschwitz er blevet symbolet på folkemordet på jøerne så dækker det, strengt historisk set, ikke hele den antisemitiske udryddelsesproces. På den anden side har folkemordet på jøerne hverken været det første eller det sidste folkemord i verdenshistorien. Bare i det 20. århundrede kom tyrkernes folkemord på armenierne før og folkemordet i Rwanda efter.

Siden 1967 har en del af det jødiske verdenssamfund, især under inspiration fra Elie Wiesel, haft en tilbøjelighed til at fremstille folkemordet på jøerne som en helt særlig og enestående begivenhed i verdenshistorien. Det er utåleligt for dem der hævder at have en slags "monopol" på forbrydelser mod menneskeheden og folkemord, hvis man påviser at kommunismen i samme periode og i samme omfang har praktiseret forbrydelser mod menneskeheden og selv folkemord.

En sådan holdning er uacceptabel og det af flere grunde. For det første er det moralsk uantageligt at give udtryk for at udryddelsen af den ene skulle have større menneskelig vægt, en mere grundlæggende filosofisk rækkevidde end udryddelsen af den anden. Et ukrainsk kulakbarns sultedød på grund af hungersnøden som blev påført det af det stalinistiske regime "gælder" lige så meget som et jødisk barns sultedød i ghettoen i Warszawa på grund af hungersnøden udløst af naziregimet. Juridisk set må mange af de masseforbrydelser som beskrives i *Le livre noir du communisme* sættes lig med forbrydelser mod menneskeheden, ja selv med folkemord, og de bør derfor begribes på samme måde som de tilsvarende forbrydelser begået af nazisterne. Endelig forpligter – i et historisk perspektiv – ligheden mellem de nazistiske og de kommunistiske forbrydelser historikeren til at foretage en sammenligning for at kunne udskille forskelle og fælles træk ved de to totalitære regimer.

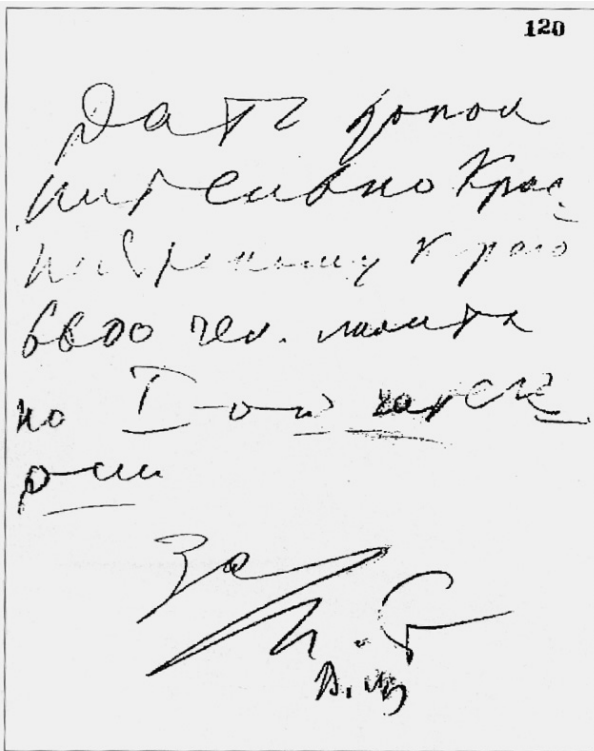
Det forhold at jøerne har lidt uhyre under den nazistiske forfølgelse – noget som intet fornuftigt menneske kan bestride – må ikke få os til at glemme at andre befolkninger i Europa og Asien har lidt lige så meget under kommunismen. Den enes lidelser må ikke fordunkle den andens. Den enes erindring må ikke knuse den andens. Hitlers forbrydelser kan ikke udviske Stalins. Omvendt kan Stalins forbrydelser ikke på nogen måde afsvække Hitlers. Hver og én må gøre sig klart at de to rækker af forbrydelser må lægges sammen, må akkumuleres, for at vi kan male et tragisk billede af det 20. århundrede i Europa, en tra-

gik som historikerne og filosofferne endnu ikke har en udtømmende forståelse af. Kommunismens sammenbrud i Moskva gør det i dag muligt for Europa at genfinde sin tusindårige enhed, en enhed som for en stund blev brudt af det jerntæppe der i 1917 sænkede sig om Rusland og Østeuropa efter 1946. Men den europæiske genforening kan kun fuldføres og historiens ar kan kun heles hvis vesteuropæerne får en reel og dybtgående forståelse for de tragedier som deres østeuropæiske brødre blev ofre for.

Oversat af Andreas Nissen

Note

1. Courtois henviser her til den franske, nu afdøde historiker François Furet, som *Le livre noir du communisme* er tilegnet (og som havde lovet at skrive forordet til den). Furets bog, hvori han fremsætter den pågældende idé, er *Le passé d'une illusion. Essai sur l'idée communiste au XXe siècle*, Paris, Robert Laffont-Calmann-Lévy 1995. (Red.)

En henrettelsesordre omhandlende 6.600 personer fra den store terrors periode, underskrevet af Stalin (tv.).

I april 1943 afdækkede tyskerne en massegrav i Katyn, hvor russerne havde begravet ligene af 4.500 polske officerer, som de havde henrettet. Først efter 1989 kom sandheden frem. Indtil da havde de polske kommunister beskyldt tyskerne for massakren (side 53).

I titusindvis af fanger fandt døden i ét af Stalin-tidens mest fantastiske projekter: Hvidehavskanalen, hvor dette billede er fra 1932-33.

